

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

У статті проведено теоретичний аналіз основних понять дослідження, в результаті якого, надані власні визначення понять: «учень з особливими потребами», «інклюзивний освітній простір». Надана класифікація нозологій дітей з особливими потребами. В ході теоретичного дослідження наукових джерел окреслена специфіка основних нозологій та особливості навчання таких дітей, що є підґрунтям для подальших практичних досліджень у сфері інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивна освіта, учні з особливими потребами, нозології, психологічні особливості

Постановка проблеми. На початку XXI сторіччя в Україні розпочалися активні процеси демократизації та гуманітаризації, які обумовлені соціально-економічними реаліями сучасного суспільства. Взявши курс приєднання до Європейського простору постала необхідність відповідати їх стандартам освіти. Розвиток інклюзивної освіти сприяє відповідності такому критерію як дотримання принципів свободи, демократії, поваги до прав людини і фундаментальним свободам, що має безпосередній вплив на успішність євроінтеграції України.

Навчання в школі є одним із найважливіших періодів розвитку людини. В цей період відбувається становлення особистості. Завдяки інклюзивному навчанню діти з особливими потребами засвоюють рольову поведінку учнів з типовим психофізичним розвитком, відбувається інтеграція в освітній простір класу, розвивається толерантність до таких учнів, діти стають більш успішними у процесі соціалізації [13, с 132].

Діти з особливими освітніми потребами мають свої психологічні особливості, які залежать від нозологій. Це має безпосередній вплив на успішність навчання, специфіку спілкування таких дітей, рівень їх соціалізації.

Дослідженнями інклюзивної освіти в Україні та за кордоном займалися такі вчені як: М. Астojанц, В. Байденко, Е. Данієлс, М. Захарчук, Н. Клименюк, Є. Клопота, А. Колупасєва, А. Коноплева, І. Кузава, Т. Лещинська, Т. Лореман, А. Мігалуш, Л. Перхун, Дж. Портер, Л. Савчук, Н. Софій, Г. Супруг, С. Хамініч, О. Чопік, М. Чайковський, І. Юхимець, Т. Ярая.

В той же час психолого-педагогічні особливості дітей з особливими потребами в своїх працях досліджували: О. Базилевська, Т. Богданова, В. Бондар, Ю. Бугера, Л. Василенко, Б. Волков, О. Денисова, А. Коноплева, О. Коханова, Г. Лефрансуа, Л. Макачук, С. Миронова, О. Пасєка, Т. Поясок, М. Савчин, О. Сергєєнкова, С. Сисєєва, Т. Скрипник, О. Столярчук.

Кількість досліджень по вказаній тематиці в останні роки значно зросла, але ще недостатньо розкриті психологічні аспекти навчання в інклюзивному просторі.

Мета статті: здійснити аналіз психологічних особливостей навчання учнів із особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Перед сучасною школою стоїть завдання не тільки надати теоретичні та практичні знання з різноманітних предметів, але й виховувати особистість. При навчанні дітей із особливими освітніми потребами необхідно враховувати їх психолого-педагогічні особливості.

Проаналізуємо основні поняття «учень з особливими потребами» та «інклюзивний освітній простір». Поняття «учень» ми розуміємо в широкому сенсі як людину у віці від 6 до 18 років, що навчається в загальноосвітньому навчальному закладі з першого по дванадцятий класи. Розглянемо схожі за змістом (визначенню «учень із особливими потребами») поняття як «інвалід», «людина з обмеженими можливостями», «дефективні діти».

Основним законом України із соціального захисту інвалідів є Закон «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 12 березня 1991 р. № 875-12. Де зазначається, що інвалід - особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або уродженими дефектами, що призводить до обмеженої життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі та захисті. Поняття «інвалід» застосовується частіше в юридичній практиці та несе в собі негативне забарвлення.

В педагогічному словнику знаходимо схоже за змістом поняття «дефективні діти». Дефективні діти - діти які мають гострі психічні та фізичні вади. Основні види дитячої дефективності: туговухість, сліпота, розумова відсталість, різні порушення опорно-рухового апарату іт. д. [3, с 87]. Вище зазначені поняття віддзеркалюють медичну модель, яка націлена на виправлення фізичних недоліків. Цей підхід є традиційним у нашому суспільстві, але все більшого поширення набуває соціальна модель, в основі якої є думка, що людей інвалідами роблять фізичні бар'єри, непристосованість середовища до їх потреб. Такий підхід дає змогу краще розуміти інвалідів, та жити їм більш повноцінно.

До схожих за змістом понять в соціальній моделі інвалідності відносяться поняття: «людина з особливими потребами», «люди з обмеженими можливостями».

Відомий французький вчений Лефрансуа Гі надає наступне визначення: «Особливі потреби - це термін, який використовується стосовно осіб, соціальна, фізична або емоційна особливість яких потребує спеціальної уваги та послуг, їм надається можливість розвинути свій потенціал» [8, с 256]. До таких дітей відносяться і діти які мають виняткові здібності, таланти. В Україні, більш звичне трактування особливих потреб, як наявності психічних або фізичних дефектів.

Закон України «Про освіту», прийнятий від 05.09.2017, визначає особу з особливими освітніми потребами як особу, що потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Поняття «особа з обмеженими можливостями» несе в собі дискримінаційний зміст. Тому у нашому дослідженні ми використовуємо термін «діти з особливими потребами», як більш тактовний та коректний. Таким чином, учні з особливими потребами - це особи від 6 до 18 років, які мають природжені чи набуті порушення від нормального фізичного або психічного розвитку.

Стосовно трактування поняття «інклюзивний освітній простір», в сучасній науці думки вчених різняться. Так фахівці з педагогіки визначають виховний простір як педагогічно доцільно організоване середовище, що оточує окрему дитину або групу учнів та має позитивний вплив на їх розвиток [6, с275]. О.Денисова, В. Понікарова трактують інклюзивний освітній простір як єдність місця, де відбувається процес інклюзії; безбар'єрного середовища, що наповнює простір;

змісту, в якому реалізується мета і завдання інклюзивної освіти; впливів, що забезпечують оптимальний процес інклюзивності дітей з обмеженими можливостями здоров'я [4].

Під освітнім інклюзивним простором, ми розуміємо, реальність у якій навчається дитина, яка включає в собі різноманітні середовища, які виникли при впровадженні інклюзивної освіти.

Перейдемо до розгляду психологічних особливостей навчання дітей з різними нозологіями. Існують різноманітні класифікації категорій дітей з особливими освітніми потребами (Б. Пузанова, В. Лапшина, З. Шевцов, Ю. Саєнко, А. Колупаєва, Л. Савчук, А. Пилипенко). На нашу думку, найбільш вдалою класифікацією порушень є: діти з порушеннями слуху; з порушеннями зору; з порушеннями мовлення; з порушеннями опорно-рухового апарату; з порушеннями інтелектуального розвитку; з порушеннями психічного розвитку; аутична дитина [14].

Хотілось би зазначити, що у 6 із 100 новонароджених дітей фіксують порушення слуху, в 1 з 6 фіксують глухоту. Діти, які мають втрату слуху від 15 до 75 дБ вважаються слабочуючими, вище ніж 90 дБ - вважаються глухими (за педагогічною класифікацією) [7]. У наукових дослідженнях визначається, що порушення слуху значно впливає на можливість формування мовлення, що пов'язано з недосконалим засобом контролю власної мови. Також відзначається збіднений досвід спілкування, слабке розуміння сутності соціальної взаємодії, сповільненість формування соціальної перцепції та рефлексії, знижену сенситивність до оцінок оточуючих [1].

Недостатня увага до таких дітей може призвести до появи таких рис як агресивність, імпульсивність, ригідність, егоцентризм, менше ніж у чуючих прагнення до співпраці, емоційна незрілість. У дітей зі зниженим слухом частіше зустрічаються уразливість, підвищена тривожність. Вони стають підозрілими, сором'язливими, намагаються сховати свій дефект.

До групи з порушенням зору належать сліпі (близько 10%) та слабозорі (люди зі зниженим зором). Сліпими вважаються особи, у яких повністю відсутні зорові відчуття або ж ті, які мають лише незначну частку світловідчуттів (гострота зору до 0,004). Слабозорими - ті, хто має значне зниження зору (в межах від 0,05 до 0,2 при використанні коригуючих окулярів) [7, с 39].

Порушення зору поділяють на вроджені, набуті, прогресуючі та стаціонарні. При оцінці психологічних особливостей осіб з глибокими порушеннями зору є важливим час втрати зору. У сліпонароджених спостерігається відставання у розвитку образного мислення, утруднення в рухах. Увага, логічне мислення, мова, пам'ять розвиваються нормально.

Українські дослідники (С. Миронова, О. Гаврилов, М. Матвеева) зазначають, що на відміну від сліпонароджених, діти, що осліпли після певного періоду нормального розвитку, зберігають зорові уявлення, сформовані у них раніше. Ступінь збереження зорових уявлень залежить від віку, в якому відбулось порушення зору. Образні уявлення в них можуть зберігатись досить довго, навіть протягом усього життя [9].

Як зазначає у своїх дослідженнях Є. Клопота, людина, яка народилася незрячою, зовсім по-іншому сприймає відсутність зору, ніж пізноосліпла, яка втратила зір після 18 років і чітко усвідомлює свої можливості до втрати зору [5]. У пізноосліпших виявлено більший рівень фрустрованості.

В загалом, при недостатньому педагогічному супроводі таким дітям притаманні: інфантильність, схильність підпорюватися обставинам, тривожність,

відчуженість стосовно соціального середовища. Незрячі значно рідше, ніж слабкозорі, обирають стратегії, орієнтовані на соціальну підтримку [5].

Вивченням дітей з порушенням мовлення займалися такі вчені як Т. Нікулєнко, С. Дубанова, Ю. Саєнко, А. Піліпенко, С. Миронова. Ю. Саєнко зазначає, що діти з дефектами мови - це діти зі збереженим слухом і інтелектом, у яких в наявності різко виражені відхилення в розвитку мови та обмеження в мовному спілкуванні [10, с 49]. Як правило, таким дітям притаманна дратівливість, емоційна нестійкість, швидка втомлюваність, низька розумова працездатність, нестійкість уваги і пам'яті, невротичні реакції на зауваження, низьку оцінку чи несхвальні висловлювання вчителя чи дітей [7]. Ю. Саєнко до цих характеристик ще додає низький рівень розуміння словесних інструкцій, низький рівень контролю за власною діяльністю. Психічний стан цих дітей нестійкий у зв'язку з чим їх працездатність різко змінюється. В період психосоматичного благополуччя такі діти можуть досягати досить високих результатів в навчанні. Усвідомленість своєї неповноцінності і безсилля в спробах спілкування нерідко призводить до змін характеру: замкнутості, негативізму, афективному поведінці. В деяких випадках спостерігаються апатія і байдужість [10, с 49].

Здійснивши аналіз проблем розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, виділяємо такі види порушень опорно-рухового апарату як: ДЦП, параліч, прогресуючі м'язові атрофії, дистрофії, сколіоз, хребтово-спинномозкова травма, ампутація кінцівок. У таких дітей провідним порушенням є недорозвинення, порушення або втрата рухових функцій. Домінуючим серед цих розладів є дитячий церебральний параліч (близько 90%) [7, с 46].

В. Бочелюк, А. Турубарова зауважили що психологічні особливості осіб з порушеннями ОРА залежать від групи інвалідності.

1. Перша група інвалідності з дитинства - найбільш несприятливий контингент. їм притаманна низька самооцінка, суперечливе відношення до інших людей, емоційна незрілість.

2. Друга група інвалідності з дитинства характеризується помірною психічною стабільністю. У цієї категорії самооцінка вища, менше виражена депресивність, більш стабільні відносини. За результатами досліджень, за цим зовнішнім благополуччям криється індиферентність до оточуючих.

3. Третя форма інвалідності характеризується внутрішнім протиріччям в їх «проміжному» положенні між хворими та здоровими. Тому їх відношення до оточуючих більш негативне, ніж у інвалідів I і II групи з дитинства [2, с 65].

У дітей з церебральним паралічем значне місце займають порушення мови, близько 80 %. У таких дітей виділяють наступні форми мовних порушень: дизартрія, затримка мовного розвитку, алалія, порушення письмової мови. Серед порушень психічного розвитку, залежно від факторів виділяють такі форми затримки: конституціонального, соматогенного походження, психогенного походження, церебрально-органічного походження [7, с 40]. Л. Виготський зазначав, як одну з важливих характеристик таких дітей - інфантілізм. Дитина переходить в черговий віковий період, зберігаючи риси, властиві більш ранньому віку.

Діти з затримкою психічного розвитку мають ускладнення в розумінні просторових логіко-граматичних структур. Виникають труднощі в поясненні дітям змісту завдань, пов'язаних з усвідомленням логічних зв'язків. Якщо порівнювати таких дітей з розумово відсталими, то в останніх більш низький рівень інтелектуальної діяльності, особливо при вирішенні наочно-діяльнісних і наочно-

образних завдань. Термін «затримка» має тимчасовий характер, та при ранньому створенні спеціальних умов, не рідко, вдається «вирівняти» та досягти рівня типового розвитку.

Якщо розглядати порушення інтелектуального розвитку, розумова відсталість поділяються на два види: олігофренія і деменція. Н.Трофимова визначає олігофренію, як стійке недорозвинення складних форм пізнавальної діяльності, що виникає унаслідок ураження центральної нервової системи на ранніх етапах онтогенезу, поточного хворобливого процесу при ній не спостерігається [12, с 86].

Деменція, за словами сучасних українських дослідників, виникає на більш пізньому етапі розвитку дитини внаслідок перенесеного захворювання центральної нервової системи, після трьох років, або плінного захворювання мозку, що розпочалося у дошкільному, молодшому шкільному чи підлітковому віці.

Виділяють 4 ступеня розумової відсталості: 1) легка розумова відсталість (дебільність); 2) помірна розумова відсталість (легка імбецильність); 3) важка розумова відсталість (виразна імбецильність); 4) глибока розумова відсталість (ідіотія).

Із загальних особливостей дітей с порушеннями інтелекту вчені виділяють коливання психічної активності, а саме, швидка виснаженість психічної активності. Ця виснаженість може виникати у будь-якого школяра зі слабкою нервовою системою, але в переважній кількості дітей з інтелектуальними порушеннями така виснаженість виникає дуже часто. У дітей молодшого шкільного віку провідною залишається мимовільна увага, яка супроводжується значним відволіканням, невмінням зосереджуватись на навчальній діяльності.

Переходячі до аналізу психолого-педагогічних особливостей аутичних дітей зазначимо, що аутизм, як відсутність реакції на подразники зовнішнього світу, занурення у внутрішній світ, це симптом, який може входити до складу інших синдромів. За медичними даними аутизм асоціюється з іншими хворобливими станами, зокрема з інтелектуальною недостатністю (27,9-31,0%), з синдромом ламкої Х-хромосоми (24-60%), з туберозним склерозом (26-79%).

В. Лебединський, О. Нікольська виділяють 4 ступеня РДА. При найважчому 1-му ступені спостерігається повна відмова від мовлення, відсутність емоцій по відношенню до близьких людей. Поведінкові прояви більшості аутичних дітей нагадують таку дезадаптивну форму поведінки, як адаптаційний (психовегетативний) синдром. Це відображає глибинні порушення в сфері інстинктів (зокрема інстинкту самозбереження), захисної поведінки, регуляції сну-неспанья, активності в цілому [11].

Дитині з 2-м ступенем виразності РДА характерно прагнення збереження стабільності. Дитина вкрай негативно переносить будь які зміни, наприклад, зміна одягу, нова страва, зміна розташування речей у кімнаті. Спілкується тільки з батьками, використовуючи однотипні мовні штампи, в безособовій формі.

Дітей з 3-м ступенем РДА вирізняє стереотипна зацікненість на своїх інтересах. Вони можуть роками малювати одні й ті ж самі малюнки, грати в одні й ті ж самі ігри. Мають великий словарний запас, але при спілкуванні не орієнтуються на співрозмовника, проявляють соціальну наївність, не розуміють підтекстів ситуацій.

При 4-му найлегшому ступені діти відчувають труднощі у формуванні рухових навичок, у застосуванні знань, накопиченні та використанні життєвого досвіду взаємодії з іншими людьми. В змозі підтримувати нетривалий контакт очима з

співрозмовником. Засвоєння складних наукових програм не викликає труднощів. Мають високий рівень засвоєння мовлення, користуються складними граматичними контракціями [9, с 186].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, розглянувши психологічні особливості навчання учнів з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі нами визначені основні поняття дослідження, які дають змогу зробити висновок, про перехід від медичної моделі інвалідності до соціальної. Виділені нозології мають свої психологічні особливості. У результаті теоретичного аналізу, нами зазначені загальні психологічні особливості дітей з особливими потребами: низька самооцінка, нестійкий емоційний стан, емоційна незрілість, тривожність, інфантильність. На психофізичний розвиток дитини з порушеннями впливають такі чинники як: вид порушення; якість та час його виникнення; умови оточуючого соціокультурного і психолого-педагогічного середовища.

Дане дослідження може бути використане як теоретична база для практичних досліджень, для розробки навчальних індивідуальних програм, розробки методичних рекомендацій для вчителів, соціальних працівників, психологів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевська О. О. Формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва : дис. ... канд. педагог, наук. : 13.00.03 / Базилевська Оксана Олександрівна - К., 2017. - 242 с
2. Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями / В. Й. Бочелюк, А. В. Турубарова. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 264 с
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко [голов, ред. С. В. Головка]. - К.: Либідь, 1997. - 264 с.
4. Денисова О. Формирование продуктивного копинг-поведения педагогов-дефектологов в условиях построения инклюзивного образовательного пространства [Электронный ресурс] / О. Денисова, В. Поникарова. - Режим доступа : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1500>.
5. Клопота Є. А. Психологічні основи інтеграції в суспільство осіб з вадами зору : дис. ...доктора психол. наук: 19.00.08 / Клопота Євгеній Анатолійович. - Київ, 2015. - 440 с
6. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров - М.: Издательский центр «Академия», 2000. - 176 с.
7. Колупасва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупасва, Л. О. Савчук, - К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. - 274 с
8. Лефрансуа Ги. Психология для учителя : [пособие по психологической педагогике] / Ги Лефрансуа. - 11-е международное издание. - Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак; Москва: Олма-Пресс, 2005. - 416 с
9. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева; [За заг. ред. С. П. Миронової]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янсьць-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. - 264 с.
10. Сасенко Ю.В. Специальная психология: Учебно-метод. пособие. / Ю. В. Сасенко - Таганрог: Изд-во ТИУиЭ, 2002. - 142 с.
11. Скрипник Т. В. Концепція розвитку та навчання дітей з розладами аутистичного спектра / Т. В. Скрипник. - К.: Гнозис, 2013.

12. Трофимова Н. М., Дуванова С. П., Трофимова Н. Б., Пушкина Т. Ф. Основы специальной педагогики и психологии / Н.М. Трофимова, С.П. Дуванова, Н.Б. Трофимова, Т.Ф. Пушкина - СПб.: Питер, 2005. - 304 с.

13. Чайковский М. Е. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: дис. ...доктора педагог, наук: 13.00.05 / Чайковський Михайло Євгенович. - Старобільськ, 2016. - 851 с

14. Шевцов З. М. Основы инклюзивной педагогики [текст]: підручник / З. М. Шевцов - К.: «Центр учбової літератури», 2016. - 248 с

REFERENCES:

1. Bazylevska, O.O. (2017). *Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti v uchniv z porushenniam slukhu zasobamy obrazotvorchoho mystetstva* [Formation of socio-cultural competence in students with hearing impairment by means of fine art] (Doctoral dissertation, Kyiv).
2. Bocheliuk, V.I., & Turubarova, A.V. (2011). *Psykholohiia liudyny z obmezhenymy mozhtyvostiamy* [Psychology of a person with disabilities]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
3. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid
4. Denisova, O. (n.d.). *Formirovanie produktivnogo koping-povedeniia pedagogov-defektologov v usloviakh postroeniia inkluzivnogo obrazovatel'nogo prostranstva* [Formation of productive copy-behavior of pedagogues-defectologists in the conditions of constructing an inclusive educational space]. Retrieved from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1500>.
5. Klopola, E. A. (2015). *Psykholohichni osnovy intehratsii v suspilstvo osib z vadamy zoru* [Psychological bases of integration into society of people with visual impairment]. (Doctoral dissertation, Kyiv).
6. Kodzhaspirova, G. M., & Kodzhaspirov A. Yu. (2000). *Pedagogicheskii slovar* [Pedagogical Dictionary]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiia».
7. Kolupaieva, A. A., & Savchuk, L. O. (2011). *Dity z osoblyvymy osvithnimy potrebamy to orhanizatsiia ikh navchannia* [Children with special educational needs and organization of their education]. Kyiv: Vydavnycha hrupa «ATOPOL».
8. Lefransua, Gi. (2005). *Psikhologiia dlia uchitelia* [Psychology for the teacher]. St Petersburg: Praim-Evroznak; Moscow: Olma-Press.
9. Myronova, S. P. (2010). *Osnovy korektsiinoi pedahohiky* [Fundamentals of correctional pedagogy]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka.
10. Saenko, Yu. V. (2002) *Spetsialnaia psikhologiia* [Special psychology]. Taganrog.
11. Skrypnyk, T.V. (2013). *Kontseptsiiia rozvytku to navchannia ditei z rozladamy autystychnoho spektra* [Concept of development and education of children with disorders of the autistic spectrum]. Kyiv: Hnozys.
12. Trofimoва, N. M., Duванова, S. P., Trofimoва, N. B., & Pushkina, T. F. (2005). *Osnovy spetsialnoi pedagogiki ipsikhologii* [Special pedagogy and psychology]. St Petersburg: Piter.
13. Chaikovskiy, M. E. (2016). *Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z moloddu z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzivnogo osvithnoho prostoru* [Theory and practice of social and pedagogical work with young people with special needs in conditions of inclusive educational space]. (Doctoral Dissertation, Starobilsk).
14. Shevtsov, Z. M. (2016). *Osnovy inkluzivnoi pedahohiky* [Fundamentals of inclusive pedagogy]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.

Natalia Voronska. Psychological Characteristics of Education Pupils with Special Needs in Inclusive Educational Space

The purpose of this article: to carry out an analysis of the psychological features of pupils with special educational needs in the general education school. Modern Ukrainian society strives for the

standards of life of the European Union. One of the important conditions for this is the provision of equal opportunities for people with limited needs. Thanks to the development of inclusive education, it is possible to successful socialization of such children is possible. The theoretical analysis of the basic concepts of research is carried out in the article, as a result of which, own definitions of concepts have been developed: "pupils with special needs", "inclusive educational space". The classification of nosology of children with special needs is indicated. The main psychological characteristics of such nosologies are indicated: children with speech, hearing, vision, musculoskeletal system, intellectual development, mental development disorders, autistic child, the short characteristic of each nosology is given. The results of the theoretical research, we are designated by the psychological means of the individual with special needs: low self, unstable emotion, lack of emotion, anxiety, lack of enthusiasm. This study can be used as a theoretical basis for practical research, for the development of training individual programs, the development of guidelines for teachers, social workers, psychologists.

Keywords: *inclusive education, children with special needs, nosology, psychological features.*